

Gôolse instrumenten voor democratie

Vanuit de 'democratische bril' kijken en onderzoek doen naar bruikbare instrumenten voor een beter samenspel tussen gemeenteraad en samenleving in de gemeente Goirle.

Morsal Noorzy
Stagebegeleider vanuit gemeente Goirle: Berry van 't Westeinde
Stagebegeleider vanuit TSPB: Niels Karsten
7 augustus 2017

Voorwoord

Voor u ligt een onderzoeksrapport met als thema ‘Gôolse instrumenten voor de democratie’. De centrale vraag binnen dit onderzoek luidt als volgt: “Welke instrumenten kan de gemeenteraad in Goirle inzetten om een beter samenspel tussen gemeenteraad en samenleving te bereiken, wanneer er wordt gekeken met de ‘Democratische bril’?” Dit onderzoek is geschreven in het kader van een praktijkoriëntatie van de studie Bestuurskunde aan de Universiteit van Tilburg. Het onderzoek is verricht in opdracht van gemeente Goirle. Van april 2017 tot en met juli 2017 ben ik bezig geweest met dit onderzoek.

Bij dezen wil ik graag Berry van 't Westeinde bedanken voor de fijne en goede begeleiding tijdens mijn stageperiode. Ik kon altijd bij hem terecht met mijn vragen, via e-mail of persoonlijk op zijn kantoor. Wekelijks maakte hij tijd om er even samen voor te gaan zitten en te kijken waar ik tegenaan liep tijdens het onderzoek. Ik kwam iedere keer vol inspiratie weer de deur uit. Door samen in gesprek te gaan, merkte ik vaak op dat iets op papier heel leuk kan lijken, maar dat niet alles tot de mogelijkheden behoort. Ook buiten dit onderzoek om heb ik veel kennis meegekregen van mijn stagebegeleider.

Tevens wil ik graag Anja Smits bedanken. Ik heb namelijk veel gehad aan het door haar geschreven artikel ‘Werkvormen vernieuwing lokale democratie’(2017), waarin gemakkelijk te zien was welke gemeenten met welke instrumenten aan het experimenteren zijn en waarin een overzichtelijke lijst van vernieuwende instrumenten te vinden was. Ook wil ik graag Ingrid van Breda en Mark van Oosterwijk bedanken voor de bijdrage die zij leverden tijdens de gesprekken. Ten slotte wil ik Marije van den Berg bedanken voor haar heldere uitleg van de Democratische bril.

Ik heb met plezier gewerkt aan dit onderzoek en ik wens u net zo veel leesplezier toe!

Morsal Noorzy

Goirle, augustus 2017

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Aanleiding en relevantie	3
1.2	Probleemstelling	3
1.3	Vraagstelling	3
1.4	Methodologie	3
1.5	Leeswijzer	4
2	Theoretisch kader	5
3	Democratische bril	6
3.1	Wat is de democratische bril?	6
3.2	Wat houden de vijf democratische aspecten van de democratische bril in?	6
4	Instrumenten	8
4.1	Welke instrumenten zet de gemeenteraad van Goirle in om de samenleving te betrekken bij de gemeentepolitiek?	8
4.2	Wat zijn andere bruikbare instrumenten die door andere gemeenteraden voor dit doel worden ingezet?	10
5	Democratische bril en instrumenten	14
5.1	Hoe scoren de genoemde instrumenten op de vijf aspecten van de democratische bril?	14
5.2	In matrixvorm: hoe scoren de genoemde instrumenten op de vijf aspecten van de democratische bril?	20
6	Conclusies en aanbevelingen	22
	Literatuurlijst	23

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en relevantie

De relatief korte lijnen tussen inwoners, gemeenteraden en colleges maken van gemeenten bij uitstek de broedplaatsen voor vernieuwende vormen van democratie met als centrale vraag: hoe kunnen we voor al onze inwoners een krachtige lokale overheid zijn die concreet bijdraagt aan de oplossing van maatschappelijke problemen (VNG, 2016)? Het antwoord daarop luidt als volgt: lokale democratie vereist actie op maat. Het is van belang dat gemeenteraden en colleges hun inwoners ontmoeten en spreken, weten wat er in de samenleving leeft en op basis daarvan verschillende rollen kunnen innemen. Nu eens faciliterend en stimulerend, dan weer dienstverlenend en handhavend (VNG, 2016). Het uitgangspunt ‘lokale democratie vereist actie op maat’ is binnen dit onderzoek leidend. Binnen dit onderzoek zal namelijk voor de gemeente Goirle een ‘gereedschapskist van instrumenten op maat’ worden samengesteld voor een beter samenspel tussen gemeenteraad en samenleving in deze gemeente.

1.2 Probleemstelling

Het doel van dit onderzoek is afwisselend exploratief en prescriptief van aard. Tijdens het onderzoek vindt er namelijk een zoektocht plaats naar verschillende instrumenten die ingezet kunnen worden in de gemeente Goirle om de samenleving te betrekken bij de gemeentepolitiek. Hierbij wordt gekeken naar welke instrumenten de gemeente al inzet om dit doel te bereiken en welke instrumenten andere gemeenten inzetten voor dit doel. Bij instrumenten die andere gemeenten inzetten, zal worden gekeken naar de toepasbaarheid ervan in de gemeente Goirle. Vervolgens wordt er een aanbeveling (prescriptie) gegeven aan de hand van een model met de democratische aspecten.

1.3 Vraagstelling

De centrale vraag binnen dit onderzoek luidt als volgt: “Welke instrumenten kan de gemeenteraad in Goirle inzetten om een beter samenspel tussen gemeenteraad en samenleving te bereiken, wanneer er wordt gekeken met de ‘Democratische bril?’”

Deze centrale vraag zal beantwoord worden aan de hand van de volgende vijf deelvragen:

1. Wat is de democratische bril?
2. Wat houden de vijf democratische aspecten van de democratische bril in?
3. Welke instrumenten zet de gemeenteraad van Goirle in om de samenleving te betrekken bij de gemeentepolitiek?
4. Wat zijn andere bruikbare instrumenten die door andere gemeenteraden voor dit doel worden ingezet?
5. Hoe scoren de genoemde instrumenten op de vijf aspecten van de democratische bril?

1.4 Methodologie

Deskresearch

Door middel van deskresearch kan een goede uitleg gegeven worden van de relevante begrippen binnen dit onderzoek. Vooral publicaties van het project Democratic Challenge, de VNG en ProDemos, zullen hierbij gehanteerd worden. Bij de deelvraag ‘Welke instrumenten zet de gemeenteraad van Goirle in om de samenleving te betrekken bij de gemeentepolitiek?’ zal onder

andere gebruik worden gemaakt van de Verordening raadscommissies 2014. De deelvraag ‘Hoe wordt binnen andere gemeenten de samenleving betrokken bij de gemeentepolitiek?’ zal ook worden beantwoord aan de hand van deskresearch. Hiervoor zal voornamelijk gebruik worden gemaakt van het artikel ‘Werkvormen vernieuwing lokale democratie’ dat is geschreven door mevrouw Smits, raadsadviseur en plaatsvervangend griffier in de gemeente Sint-Michielsgestel. In deze lijst van 50 vernieuwende werkvormen heeft zij een selectie gemaakt uit vernieuwende ideeën, experimenten, werk- en overlegvormen die voort zijn gekomen uit verschillende bronnen. Een van die bronnen is het experimenteer- en leerprogramma “Democratic Challenge”, ondersteund door het ministerie van BZK en de VNG, gericht op vernieuwing van de lokale democratie. Diverse experimenten hiervan bevinden zich nog in de leer- en opstartfase (Smits, 2017). Bedoeling van dit leerprogramma is om via leertrajecten te komen tot tips en keuzemogelijkheden over vernieuwende werkvormen. Een tweede belangrijke bron bij het beantwoorden van deze deelvraag is de website ‘www.participatiewijzer.nl’.

Gesprekken

Naast het gebruik van de verordening ter beantwoording van de deelvraag ‘Welke instrumenten zet de gemeenteraad van Goirle in om de samenleving te betrekken bij de gemeentepolitiek?’ zal deze vraag ook worden beantwoord aan de hand van gesprekken met medewerkers op de griffie van de gemeente. Hiervoor zullen de heer Van ’t Westeinde en mevrouw Van Breda worden benaderd. Zij zijn op de hoogte van de instrumenten die door de gemeente tot op heden zijn ingezet om burgers te betrekken. Daarnaast wordt door middel van een gesprek met de heer Van Oosterwijk, fractievoorzitter van Pro Actief Goirle, naar meer informatie gezocht over hoe zij burgers proberen te betrekken.

1.5 Leeswijzer

In dit hoofdstuk is het onderzoek ingeleid. In het eerstvolgende hoofdstuk wordt het theoretisch kader uitgewerkt, waarin de belangrijkste termen binnen dit onderzoek worden verklaard en afgebakend. Een van die termen is de ‘Democratische bril’, hier zal in het hoofdstuk dat op het theoretisch kader volgt verder op worden ingegaan, waarbij ook de vijf democratische aspecten worden verklaard. In het hoofdstuk dat daarop volgt, hoofdstuk 4, zal het gaan over de instrumenten die de gemeente Goirle inzet om de samenleving te betrekken bij de gemeentepolitiek. In de tweede paragraaf van dat hoofdstuk wordt onderzocht welke andere bruikbare instrumenten andere gemeenten voor dit doel inzetten. In het laatste hoofdstuk worden alle instrumenten die in hoofdstuk 4 zijn genoemd, getoetst worden aan vijf aspecten van de democratische bril. Ten slotte volgen de conclusie en aanbevelingen.

2 Theoretisch kader

Goirle

Gemeente Goirle is een gemeente van 23.317 inwoners op 1 januari 2017 (CBS, z.j.). De gemeente ligt ten zuiden van Tilburg. Goirle behoorde tot het jaar 1803 tot de heerlijkheid ‘Tilburg en Goirle’, vanaf dat jaar zijn ze zelfstandig verder gegaan. Het is een procesgerichte organisatie, waarbij zoveel mogelijk gelijksoortige werkzaamheden, zoals beleidsvorming, uitvoering en ondersteuning bij elkaar zijn gevoegd en de ketens binnen de organisatie zijn gevolgd. Dat maakt dat de noodzakelijke coördinatie en afstemming waar mogelijk binnen de afdeling kan plaatsvinden (Gemeente Goirle, z.j.). Binnen de gemeente is het daarnaast van groot belang dat er integraal gewerkt wordt en er sprake is van afstemming tussen alle afdelingen. De volgende afdelingen worden onderscheiden: Veiligheid, vergunningverlening en handhaving, Maatschappelijke dienstverlening, Ontwikkeling, Realisatie en beheer, en Ondersteuning.

Gemeenteraad

De gemeenteraad is het hoogste orgaan van een gemeente (ProDemos, z.j.-a) Deze raad wordt om de vier jaar bij de gemeenteraadsverkiezingen rechtstreeks gekozen door inwoners van de gemeente. De raad heeft drie belangrijke taken. Ten eerste wordt door de raad de grote lijnen voor het beleid van de gemeente vastgesteld. Ten tweede controleert de raad of het college van burgemeester en wethouders zijn bestuurstaken goed uitvoert. Ten derde is het de taak van de raadsleden om de gemeenteraadsleden verschillende rechten: het recht van initiatief (indienen voorstel ter behandeling), het recht van amendement (indienen voorstel ter wijziging van een voorgenomen besluit), het vragenrecht (vragen stellen aan het college of de burgemeester), het recht van interpellatie (vragen stellen over een onderwerp dat niet op de agenda staat tijdens een raadsvergadering), het recht op informatie (ongevraagd informatie krijgen over het bestuur) en het recht op ambtelijke bijstand (ondersteuning krijgen van gemeenteambtenaren) (ProDemos, z.j.-a). De voorzitter van de gemeenteraad is de burgemeester. In zijn werkzaamheden wordt de raad bijgestaan door een griffie.

Instrumenten

Binnen dit onderzoek wordt met dit begrip alle methoden bedoeld die de gemeenteraad kan inzetten om de betrokkenheid van burgers bij de gemeentepolitiek te vergroten. Het bekendste voorbeeld is het burgerinitiatief. De gemeenteraad staat ook open voor brieven die komen vanuit de burgers, ook dit valt onder dit begrip.

Democratische bril

Binnen het project Democratic Challenge van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Vereniging Nederlands Gemeenten is er voor beoordeling van democratisch werken ‘de democratische bril’ ontwikkeld. Deze bril gaat ervan uit dat er bij besluitvorming op zes democratische aspecten moet worden gelet. Deze zullen worden uitgewerkt in de eerste deelvraag van het eerstvolgende hoofdstuk.

3 Democratische bril

3.1 Wat is de democratische bril?

Democratie zit in verschillende waarden en aspecten. Deze zijn niet alleen in raadsvergaderingen en stemlokalen te vinden, maar op veel meer plekken in de samenleving (Democratic Challenge, 2016a). Er kan naar allerlei processen worden gekeken door een democratische bril. Door vanuit verschillende perspectieven naar democratie te kijken, en de vele aspecten van democratie te belichten, probeert de bril juist de rijkheid en veelvormigheid die achter het begrip democratie schuilgaat voor het voetlicht te brengen (Democratic Challenge, 2016-b).

In de volgende paragraaf staan enkele vragen bij de democratische aspecten. De vragen kunnen worden gebruikt om het democratisch gehalte van (besluitvormings)processen tussen mensen te toetsen en de meerwaarde van democratische experimenten zichtbaar te maken. Omdat democratie in essentie een contested concept is, en altijd aan verandering onderhevig, zijn ook democratische experimenten niet eenduidig te scoren (Democratic Challenge, 2016-b).

3.2 Wat houden de vijf democratische aspecten van de democratische bril in?

De democratische bril bestaat uit zes aspecten, die hieronder zullen worden verklaard aan de hand van vragen.

Aspect	Wat houdt het aspect in?
Inclusie	<p>Kan iedereen meedoen aan debat, beleid en besluitvorming? Is deze vorm zo toegankelijk mogelijk voor betrokkenen?</p> <ul style="list-style-type: none">• Wat doe je om mensen (iedereen) actief te betrekken of melden ze zichzelf aan?• Wat maakt het initiatief laagdrempelig?• Worden er bijzondere groepen bereikt?
Democratische vaardigheden	<p>Is de toerusting van de deelnemers op orde, is iedereen voldoende in staat om mee te doen, verantwoordelijkheid te dragen voor het gezamenlijke besluit en de uitvoering ervan?</p> <ul style="list-style-type: none">• Versterken we de democratische gemeenschap ermee, en/of versterken we de overheid hiermee?• Versterken we de democratische competenties van deelnemers?
Deliberatie	<p>Worden besluiten genomen na een eerlijk, open gesprek met alle belanghebbenden?</p> <ul style="list-style-type: none">• Wat leggen we in dit proces vast aan regels en voorwaarden?• Wie heeft er baat bij of last van die regels?• Hoe wordt iedereen op een eerlijke manier meegenomen?• Hoe zorg je voor een gedragen besluit?• Hoe zorg je voor een goedgesprek waarin deelnemers meer begrip voor verschillende perspectieven krijgen?
Transparantie	<p>Is het voor iedereen duidelijk hoe het proces in elkaar steekt en hoe besluiten worden genomen? Is dat ook voor de buitenwereld zichtbaar?</p> <ul style="list-style-type: none">• Is het transparant wie, wanneer, waar en hoe spreekt en besluit?

Zeggenschap	<p>Waarover kunnen inwoners meebeslissen? Worden besluiten dichter bij de belanghebbenden genomen?</p> <ul style="list-style-type: none">• Wat leggen we in dit proces vast aan regels en voorwaarden?• Wie heeft er baat bij of last van die regels?• Hoe wordt iedereen op een eerlijke manier meegenomen?• Hoe zorg je voor een gedragen besluit?• Hoe zorg je voor een goedgesprek waarin deelnemers meer begrip voor verschillende perspectieven krijgen?
-------------	--

4 Instrumenten

4.1 Welke instrumenten zet de gemeenteraad van Goirle in om de samenleving te betrekken bij de gemeentepolitiek?

Indienen Burgerinitiatief

Met het burgerinitiatief kunnen alle inwoners uit de gemeente Goirle een voorstel plaatsen op de agenda van de raad (Gemeente Goirle, z.j.). In de verordening wordt dit beschreven als een voorstel van een initiatiefgerechtigde om een onderwerp of een voorstel op de agenda van de vergadering van de raad te plaatsen (Decentrale regelgeving overheid, 2009). Initiatiefgerechtigden zijn alle inwoners uit de gemeente Goirle en rechtspersonen die in de gemeente gevestigd zijn. Bij het indienen gelden wel een aantal voorwaarden. Deze zijn te vinden in artikel 5 van Verordening burgerinitiatief 2009 Goirle. In de gemeente Goirle wordt niet om grote hoeveelheden handtekeningen gevraagd, om het op die manier laagdrempelig te houden. Er is slechts één handtekening nodig om een voorstel in te dienen. Indiening van een voorstel vindt plaats via formulieren die opgevraagd kunnen worden bij de griffie en die na invulling weer bij de griffie kunnen worden ingediend. De griffie zorgt voor verdere advisering en begeleiding van de initiatiefnemer gedurende de verdere procedure. Wanneer het voorstel geldig is, neemt de gemeenteraad het in behandeling. De initiatiefnemer krijgt de gelegenheid in een raadscommissie zijn of haar voorstel toe te lichten en de raad neemt uiteindelijk een besluit (Gemeente Goirle, z.j.).

Spreekrecht in de vergadering

In de Verordening raadscommissie 2014 staat beschreven dat ingezetenen en in de gemeente belanghebbende natuurlijke personen en rechtspersonen desgewenst het woord kunnen voeren tijdens een commissievergadering (Decentrale regelgeving overheid, 2014-a). Per rechtspersoon kan slechts één persoon het woord voeren. Er is gekozen voor breed spreekrecht voor de burgers. Zowel ten aanzien van geagendeerde onderwerpen als niet geagendeerde onderwerpen kunnen burgers het woord voeren. Wel wordt het spreekrecht beperkt door het bepalen van de doelgroep en de onderwerpen waarvoor geen spreekrecht kan worden verleend (Decentrale regelgeving overheid, 2014-a).

Brief aan de raad

Burgers kunnen een brief schrijven aan de raad. Met een brief kunnen zij aandacht vragen voor een bepaald onderwerp. Brieven met een onderwerp dat al als voorstel in de raad is geagendeerd, worden in het desbetreffende dossier gevoegd, aldus de heer Van 't Westeinde. Ingekomen stukken worden door de voorzitter van de raad namens de raad doorgestuurd naar het bevoegde orgaan (Decentrale regelgeving overheid, 2014-b). Indien college of burgemeester de bevoegde bestuursorganen zijn, informeert het college de raad over de afhandeling door middel van het toesturen van de antwoorden van de betreffende brieven aan de raad. De ingezonden stukken zitten aan het eind van de vergadering. Soms ondersteunen burgers hun brief met een handtekeninglijst of enquêtes, om te laten zien dat er sprake is van draagvlak in de omgeving, zodat een bepaald onderwerp behandeld zal worden door de raad.

Contact met fracties

Fractievoorzitter Pro Actief Goirle, heer Van Oosterwijk, geeft aan dat er op verschillende wijzen contact wordt opgenomen met zijn fractie. Het kan door middel van een brief via post of e-mail, direct bellen of een gesprek in persoon, doordat men elkaar via anderen al kent. Dit zijn allemaal middelen die de fractie aan kan zetten tot politieke actie. Wat goed werkt volgens de heer Van Oosterwijk, is dat de fractie zelf contact opneemt met gesprekspartner. Het is een gewoon gesprekje, waarbij van te

voren vermeld wordt dat er geen beloftes kunnen worden gemaakt. Dit is als meest succesvol ervaren door de fractie, aangezien burgers het fijn vinden dat er naar ze geluisterd wordt en er een netwerk wordt opgebouwd.

De publieke tribune

Burgers kunnen op de publieke tribune zitten om de vergaderingen te volgen. Dit instrument is redelijk effectief wanneer burgers en organisaties in groten getale aanwezig zijn. Door hun aanwezigheid kunnen ze invloed uitoefenen en daarnaast laten zien dat het wat met ze doet. Het is een passief instrument, maar hier zou verandering in gebracht kunnen worden. Dit houdt in dat mensen actief worden uitgenodigd om mee te praten. Vergaderingen mogen door burgers gevolgd worden vanwege het transparante karakter het lokaal bestuur. Lokaal bestuur dat transparant is, wordt vertrouwd (VNG, 2012).

Interviews met burgers / Werkbezoeken

Hierbij gaan raadsleden in gesprek met burgers met betrekking tot bijvoorbeeld sociaal domein. Bij werkbezoeken staan de volgende vragen centraal: wat gebeurt er buiten? Wat zijn de wensen en wat is dat nou in de praktijk? Voorbeelden van werkbezoeken die mevrouw Van Breda noemt, zijn woonvormen, sociale werkplaatsen, textielselectie, zorgboerderijen, bezocht. Dit gebeurt deels op advies van ambtenaren en er wordt informatie opgehaald die belangrijk is voor de te nemen besluiten. De bezoeken worden ook geselecteerd op basis van ideeën uit de raad en/of op advies van het college.

Thema-avond

Bij een Thema-avond wordt voornamelijk informatie uitgewisseld in de raadzaal. Dit is bijna altijd openbaar. Een voorbeeld hiervan is het onderzoek dat door de raad wordt verricht genaamd 'Goirlese democratie'. Hierbij was een thema-avond georganiseerd waarbij burgers aanwezig konden zijn. Om de burgers hiervan op de hoogte te stellen was er een bericht geplaatst in de krant, op de website en op Twitter. Zo zijn er verschillende andere onderwerpen waarbij een dergelijke avond wordt georganiseerd, zoals sociaal domein, hoofdroute Riel en het parkeerbeleid.

Het afgelopen jaar wordt in Goirle geëxperimenteerd met de inrichting van thema-avonden en wordt, onder andere in de avonden van het Sociaal Domein, steeds meer ruimte geboden aan inbreng van en gesprek met burgers en deskundigen.

4.2 Wat zijn andere bruikbare instrumenten die door andere gemeenteraden voor dit doel worden ingezet?

Digitaal burgerpanel / Opiniewijzer (Enquête)

Het aantal gemeenten dat werkt met een digitaal burgerpanel blijft groeien. Dit instrument wordt door gemeenten gebruikt om burgerparticipatie te vergroten. Met een digitaal burgerpanel krijgen burgers van de gemeente een aantal keer per jaar een vragenlijst opgestuurd over actuele onderwerpen die binnen de gemeente spelen. Burgers kunnen via een dergelijk panel meedenken en kunnen hun mening kwijt over deze onderwerpen. Een digitaal burgerpanel is een gemakkelijk inzetbaar instrument en daarnaast ook redelijk laagdrempelig. Burgers van de gemeenten hebben hiervoor toegang tot het internet en een e-mailadres nodig. Alle inwoners van de gemeente die 18 jaar of ouder zijn, mogen meedoen. Via de website van de gemeente kunnen burgers zich aanmelden voor het panel, dan krijgen ze iedere keer de vragen opgestuurd. Voorbeelden van gemeenten die gebruik maken van dit instrument zijn Gemeente Heerhugowaard en Gemeente Oss. Net als het Digitaal burgerpanel peilt een OpinieWijzer (enquête) de mening van burgers aan de hand van een vragenlijst en bevordert daarmee meningsvorming (Participatiewijzer, z.j.). De OpinieWijzer werkt met een vragenlijst die schriftelijk, via internet of telefonisch aan een groep burgers wordt voorgelegd. De vragenlijst bestaat uit een aantal vragen en stellingen over een vooraf bepaald thema. De resultaten van de enquête geven de gemeente inzicht in de verschillende standpunten en keuzes van burgers. Het voordeel van deze methode is dat grote groepen mensen bereikt kunnen worden. Na het invullen van de vragenlijst worden de respondenten opgeroepen om zich op te geven voor projecten waarin burgers meedenken in de beleidsvorming. Een voorbeeld van een gemeente waar dit instrument is ingezet, is gemeente Schoonhoven.

Discussieavond

In onder andere de gemeente Waalwijk worden discussieavonden georganiseerd waarbij inwoners, raadsleden, fractieondersteuners en collegeleden door elkaar zitten om over een onderwerp te discussiëren (Gemeente Waalwijk, 2016). Hiervoor moeten ze zich aanmelden. Burgers die zich niet hebben aangemeld kunnen op de publieke tribune plaatsnemen om de discussie toch te kunnen volgen.

Denktank inwoners en raad / Vergaderen op locatie

In de gemeente Woerden wordt met dit instrument geëxperimenteerd. Bij dit instrument worden laagdrempelige en informele bijeenkomsten tussen wisselende groep raadsleden en inwoners georganiseerd. Zo'n bijeenkomst kan een keer per kwartaal plaatsvinden. Hierbij is geen sprake van een agenda en het vindt plaats op leuke locatie, bijvoorbeeld in een café. Een keer per kwartaal vindt de bijeenkomst plaats, op leuke plek zoals bijvoorbeeld in een café. Aanmelden vooraf is hierbij niet nodig. Doel van dit instrument is het verbeteren van interactie en relatie tussen raadsleden en inwoners. Ideeën aangeven, aandachtspunten en knelpunten signaleren, elkaar inspireren, elkaar informeren en van elkaar leren enzovoorts (Smits, 2017).

Motiemarkt

In het gemeentehuis wordt een 'markt' met kraampjes georganiseerd, waarbij burgers hun ideeën kunnen 'verkopen' (Smits, 2017). Een burger of organisatie meldt zich aan voor een plekje op de markt. De raadsleden zijn klanten en 'shoppen' langs de kraampjes en gaan hierbij in gesprek met de burgers. Zijn er ideeën die de raadsleden aanspreken, dan kunnen zij dit idee meenemen en samen met de initiatiefnemer een motie opstellen ter behandeling in de raad. Voorbeelden van gemeenten waar dit instrument reeds succesvol is ingezet, zijn gemeente Enschede en Almere. Door deze wijze zijn er veel ideeën gegenereerd in deze gemeenten. Om de ideeën in de begroting op te kunnen nemen, is bij het

plannen van een motiemarkt belangrijk om de datum af te stemmen op de datum van de behandeling van de Voorjaarsnota.

Inloopspreekuur Raad / Raadswinkel

De raadsleden houden elke maand een inloopspreekuur: dit is een informele bijeenkomst met één vertegenwoordiger van elke fractie. Hiervoor kan vooraf aangemeld worden, maar het is niet noodzakelijk. Voor zaken die veel tijd nodig hebben of waarvoor van tevoren veel informatie over opgezocht moet worden, kan het helpen om van te voren aan te melden. Inloopspreekuren kunnen in het gemeentehuis plaatsvinden, maar ook eventueel in een pand in de winkelstraat. Zo'n Raadswinkel is een mooi instrument om als raad zichtbaar te zijn voor de bewoners en er voor ze te zijn. De Raadswinkel kan ook koopavonden houden, zodat mensen die overdag werken ook gebruik kunnen maken van de inloopspreekuren.

Buitenraad

Hierbij selecteren fractievoorzitters maandelijks een thema dat door burgers worden aangedragen voor bespreking met de raad (Smits, 2017). Via de website van de gemeente kunnen burgers een thema aandragen. De 'buitenraad' is een bijeenkomst op locatie die gericht is op interactie met de samenleving, instellingen en organisaties. De invulling wordt bepaald door de lange termijn agenda, de informatiebehoefte van de raad en/of de vraag vanuit de samenleving: burgers, instellingen en organisaties: iedereen kan onderwerpen voor de buitenraad insturen. Dat geldt voor raadsleden, maar zeker ook voor inwoners die een onderwerp belangrijk vinden. De inzenders van het thema krijgen een uitnodiging om te adviseren bij de voorbereiding van de avond.

Jongerenraad

Onafhankelijke Jongerenraad, ingesteld op initiatief van de gemeenteraad die de raad adviseert over zaken die jongeren betreffen. Veel gemeenten kiezen er bij jongerenparticipatie voor om een Jongerenraad in te stellen. Dit heeft vaak de vorm van een structureel inspraakplatform en adviesorgaan aan de gemeenteraad (ProDemos, z.j.-b).

Referendum

Door volksstemming kunnen kiesgerechtigde burgers zich uitspreken over een door de gemeenteraad te nemen besluit. Hiervoor is het eerst wel nodig om een gemeentelijke referendumverordening vast te stellen. Twee veelvoorkomende vormen zijn een raadgevend referendum (op initiatief van kiesgerechtigde burger) en een raadplegend referendum (op initiatief van de gemeenteraad). De uitslag van dit type referenda is niet-bindend, want dit is wettelijk nog niet mogelijk. Ieder raadslid beslist individueel in hoeverre hij zich aan de uitslag van het referendum gebonden zal achten. Aan volksstemming zit kosten verbonden, vergelijkbaar met kosten van verkiezingen, waarmee rekening gehouden dient te worden. Voorstanders zien in referenda een instrument om burgers meer invloed te geven, tegenstanders vinden referenda niet passend binnen de representatieve democratie waarin volksvertegenwoordigers worden gekozen om zorgvuldige belangenafwegingen te maken (Smits, 2017).

Right to Challenge

Het Right to Challenge staat voor 'het Recht om Uit te dagen' (Smits, 2017). Het komt oorspronkelijk uit Engeland. Een groep bewoners gaat hierbij taken van gemeenten overnemen als zij denken dat het anders, beter, slimmer en/of goedkoper kan. Met het Right to Challenge ontstaat er een relatie van opdrachtgever en opdrachtnemer tussen overheid en bewoners. Veel gemeenten in Nederland zijn op verschillende terreinen en in diverse vormen bezig om hieraan vorm te geven. Het recht is ook al

formeel neergelegd in de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Smits, 2017). Met dit instrument kan de gemeente het ontstaan van initiatieven stimuleren en taken loslaten. In de gemeente Sint-Michielsgestel is de Right to Challenge onderzocht en hieruit vloeien verschillende voorwaarden voort: de kosten van de nieuwe uitvoering dienen lager te zijn dan de huidige kosten, de initiatiefnemers moeten beschikken over een rechtsvorm (vanuit de gemeente kan alleen zaken worden gedaan met rechtspersonen en ook voor het financiële aspect is dit van belang), er moet sprake zijn van draagvlak en het moet andere bewoners niet schaden (Van Helvoort, 2017). Om de Right to Challenge succesvol te laten verlopen, worden twee randvoorwaarden aanbevolen: het is belangrijk om in een vroeg stadium inzicht te geven in de financiële en inhoudelijke kant van de taak en lopende contracten moeten zo opgesteld worden dat bewonersgroepen een percentage over kunnen nemen. Dan hoeven de bewoners niet een aantal jaar te wachten voordat zij de taak daadwerkelijk kunnen uitvoeren (Van Helvoort, 2017).

Burgerbegroting

Een burgerbegroting is een besluitvormend proces waarin burgers meedenken en onderhandelen over het verdelen van publieke geldbronnen van de gemeente of van maatschappelijke partijen (Smits, 2017). Voorbeelden van steden met een burgerbegroting zijn: Porto Alegre, andere Braziliaanse steden, Duitse steden waaronder Keulen, Antwerpen, Breda en Oss. Vaak gaat het nog om het proces van samenwerken en meedenken, waarna de gemeenteraad nog altijd beslist. Maar er zijn diverse vormen te onderscheiden en op diverse niveaus van participatie. Een goede burgerbegroting is vergaand, en vraagt een grote en moeilijke inspanning van burgers én gemeenten. Om die reden lijkt het beter om eerst kleine stappen te zetten richting burgers meer betrekken bij de gemeentepolitiek. Wel kan de gemeente een eerste stap zetten in de richting van burgers mee laten denken waar het geld naartoe gaat, dus op een laag niveau van participatie. Bij de beoordeling van dit instrument zal worden gekeken naar een hoger niveau van participatie, waarbij burgers besluiten nemen.

G-1000

Hierbij wordt een burgertop gevormd middels een loting. Op één dag gaan 1000 inwoners en betrokkenen met elkaar in gesprek over hun eigen gemeente (Smits, 2017). Deze inwoners en betrokkenen gaan samen op zoek naar wat ze belangrijk vinden op basis van 'de dialoog', die gebaseerd is op een open gesprek waarbij alle deelnemers gelijkwaardig zijn. Samen kiezen de deelnemers onderwerpen die zij uitwerken en maken zij keuzes uit de voorgestelde oplossingen. Het uiteindelijke doel is het komen tot twintig concrete voorstellen. Tien hiervan zijn voorstellen waarmee burgers zelf aan de slag gaan en de andere tien voorstellen dienen voor uitvoering door de gemeenteraad. Om er voor te zorgen dat iedereen zich verantwoordelijk voelt voor het resultaat doen alle partijen mee. Dit zijn: overheid (raadsleden en ambtenaren), ondernemers, vrije denkers en gelote inwoners. Voor een goed verloop moet er een gekwalificeerde leiding ingezet worden en moet er sprake zijn van een zorgvuldig opgesteld programma en spelregels. Er zijn wel wat struikelpunten bij dit instrument. Het is namelijk lastig om resultaten van die ene dag om te zetten in acties of op de politieke agenda te krijgen. Daarnaast vergt het een extra inspanning om gelote burgers te overtuigen om mee te doen.

Drietrapsraket

Met behulp van deze methode bepalen de inwoners in drie stappen welke initiatieven zullen worden uitgevoerd (Participatiewijzer, z.j.). Eerst wordt er een aankondiging gestuurd naar de buurt dat er initiatieven kunnen worden ingediend ter verbetering van de buurt. In deze fase zijn alle denkbare initiatieven nog mogelijk. De aankondiging om initiatieven in te dienen bevat ook een uitnodiging voor de startbijeenkomst. De bewoners onderscheiden op deze bijeenkomst op basis van alle

ingediende initiatieven een paar centrale thema's die belangrijk zijn dat ze snel worden uitgevoerd. Op het gebied van die thema's worden initiatieven ingediend, wat de tweede stap is van de Drietrapsraket-methode. De derde en tevens de laatste stap is een besluitvormingsavond waarbij de bewoners bepalen welke initiatieven uitgevoerd zullen worden en welke niet. De Drietrapsraket-methode heeft het inventariseren van binnen de samenleving levende thema's, als doel. Vanzelfsprekend is dat dit instrument ingezet kan worden om draagvlak voor beleid te vergroten.

Z-battle

Inwoners worden door de gemeente uitgenodigd om met een goed idee te komen voor de gemeente (Smits, 2017). Ter realisatie van hun ideeën strijden inwoners met elkaar middels een debat, een pitch of een presentatie. Een gemixte jury van inwoners, college- en raadsleden en ambtenaren komen tot een top 3. Na de battle is het de bedoeling dat met alle deelnemers de plannen verbeterd worden door het voeren van een dialoog. Hierbij worden dus alle winnaars én verliezers weer betrokken. Z-battle is een ideeënwedstrijd georganiseerd in de gemeente Zeist. In de gemeente Goirle kan men er een Goirlese Battle van maken.

E-participatie

E-participatie is de inzet van digitale middelen zoals sociale media, blogs, apps, digitaal debat, om burgerparticipatie mogelijk te maken (Participatiewijzer, z.j.). Eén van deze digitale middelen wordt uitgewerkt: sociale media. Sociale media zoals Facebook, Twitter, LinkedIn en YouTube zijn extra communicatiekanalen waarmee de gemeente in contact kan komen en contact kan onderhouden met burgers en kan hen informeren over actuele onderwerpen in de gemeente. Het is hierbij wel van belang dat de gemeenteraad mankracht heeft om reacties van burgers te verwerken en erop te reageren. De gemeente kan sociale media inzetten bij concrete onderwerpen, bijvoorbeeld burgers oproepen om via sociale media hun ideeën en meningen te geven voor het opstellen van nieuwe plannen. Burgers worden door E-participatie op een toegankelijke en laagdrempelige manier betrokken bij de gemeentepolitiek. Ze kunnen informatie delen op een tijd en locatie die hun zelf het beste uitkomt (Participatiewijzer, z.j.).

5 Democratische bril en instrumenten

5.1 Hoe scoren de genoemde instrumenten op de vijf aspecten van de democratische bril?

In deze paragraaf worden de genoemde instrumenten van voorgaande hoofdstukken getoetst aan de vijf aspecten van de democratische bril, zoals die in paragraaf 2 van hoofdstuk 3 beschreven zijn: inclusie, deliberatie, transparantie, zeggenschap en democratische vaardigheden. Bij het toetsen staat de volgende vraag centraal: als we dit instrument inzetten wat doet dit met een bepaald aspect van de democratische bril? Kan een instrument helpen om bepaalde aspecten te versterken?

Indienen burgerinitiatief

Het indienen van een burgerinitiatief heeft geen effect op het aspect *inclusie*. Het klopt dat iedere inwoner van de gemeente dit instrument kan inzetten om invloed uit te oefenen op debat, beleid en besluitvorming. Zoals eerder besproken is binnen de gemeente Goirle slechts één handtekening nodig om een burgerinitiatief te kunnen indienen en kunnen de formulieren voor indiening door iedere burger worden opgevraagd bij de griffie. Echter vergt het instrument bepaalde vaardigheden van de burger. Na het indienen kan de burger zijn of haar zegje doen in de raadscommissie, wat een drempel kan zijn voor sommige burgers. De burger kan angst hebben om in openbaar te spreken. Het is namelijk niet voor iedere burger weggelegd om voor een groep mensen in de microfoon te spreken, waarbij hij of zij bij het presenteren van het initiatief ook overtuigend moet overkomen. Op het aspect *democratische vaardigheden* heeft dit instrument dus geen positieve invloed, je moet namelijk als burger in staat zijn om het proces ervan af te lopen en enkele vaardigheden te beheersen. De lat ligt hierbij te hoog. Er is wel sprake van *transparantie*, omdat de wijze van indiening duidelijk is en de verordening online staat (en dus voor de buitenwereld zichtbaar is). Met dit instrument wordt het aspect *deliberatie* ook versterkt, besluiten worden genomen na een eerlijk en open gesprek met de initiatiefnemer. Er is echter geen sprake van zeggenschap, besluiten worden namelijk genomen door de raad.

Spreekrecht in de vergadering

Alle ingezetenen in de gemeente Goirle kunnen desgewenst het woord voeren tijdens een commissievergadering. Dit instrument heeft echter geen invloed op het aspect *inclusie*, aangezien het om een goede toerusting van de deelnemers vraagt om mee te doen. Doordat er sprake is van een negatieve invloed op het aspect *democratische vaardigheden*, kunnen niet alle burgers meedoen. Het is namelijk belangrijk dat de spreker overtuigend en voor een groep moet kunnen spreken. Deze vaardigheden kunnen een drempel zijn om gebruik te maken van dit instrument. Er is bij dit instrument ook geen sprake van het versterken van het aspect *deliberatie*. Van *deliberatie* is geen sprake, omdat er geen sprake is van een open gesprek met de belanghebbende. De spreker krijgt meestal maximaal vijf minuten spreektijd (Gemeente Goirle, z.j.). Bij spreekrecht in de vergadering is wel sprake van versterking van het aspect *transparantie*. Het proces / het gebruik van dit instrument is namelijk duidelijk voor iedereen en achteraf is het door middel van de livestream zichtbaar voor de buitenwereld. Ondanks dat burgers iets kunnen zeggen en delen ten aanzien van geagendeerde en niet geagendeerde onderwerpen, is er toch geen invloed op het aspect *zeggenschap* aangezien burgers niet zelf mee kunnen beslissen. De raad neemt namelijk het uiteindelijke besluit.

Brief aan de raad

Het is voor burgers mogelijk om een brief te schrijven aan de raad en hun stem te laten horen. Toch heeft ook dit instrument geen invloed op het aspect *inclusie*. Iedereen kan meedoen en het is toegankelijk, maar het schrijven van een overtuigende brief kan voor sommigen een lastige opgave

zijn. Dus het vergt wel enkele vaardigheden. We versterken de democratie competenties van de deelnemers niet. Er is geen sprake van een lijst aan vaardigheden zoals bij de vorige twee instrumenten, dus dit instrument zal niet veel invloed hebben op de *democratische vaardigheden*. Volgens de heer Van Oosterwijk kan dit instrument worden opgepoetst, door via de brieven volgens een aangepaste procedure af te handelen. Bijvoorbeeld door binnen twee weken na ontvangst van de brief te besluiten wat met de brief gedaan wordt en de burger op de hoogte te brengen van de beslissing of hij of zij zal worden uitgenodigd voor een gesprek. Op dit moment is er hier geen sprake van en kan er ook niet gesproken worden van een versterking van de aspecten *transparantie* en *deliberatie*. Er is namelijk geen sprake van een open en eerlijk gesprek met de belanghebbende en daarnaast is het proces, nadat zijn of haar brief ontvangen is door de raad, onhelder. Het instrument heeft ook geen invloed op het aspect zeggenschap, aangezien de burger niet betrokken wordt bij het besluitvormingsproces.

Contact met fracties

Het nemen van contact met fracties is laagdrempelig en iedereen kan dit doen, er is dus sprake van een positieve invloed op de aspecten *inclusie* en *democratische vaardigheden*. Het vergt geen waslijst aan vaardigheden, want men kan op verschillende wijzen in contact komen met raadsleden. Op de andere drie aspecten heeft dit instrument geen invloed. Het heeft namelijk geen invloed op *transparantie* (contact blijft meestal tussen fractie en burger), geen invloed op *deliberatie* (er is namelijk geen sprake van een besluit, maar slechts sprake van een gesprek zonder beloftes) en geen invloed op *zeggenschap* (burger die contact heeft opgenomen wordt niet betrokken bij besluitvorming).

Het contact met de fracties kan wel verbeterd worden en geïntensiveerd door andere werkvormen zoals inloopspreekuur en raadswinkel.

De publieke tribune / gast van de raad

Het plaatsnemen op de publieke tribune heeft een positieve invloed op het aspect *transparantie*. Het instrument heeft geen invloed op de aspecten *inclusie*, *deliberatie* en *zeggenschap*. De publieke tribune is voor iedereen toegankelijk, maar dat alleen maakt het instrument niet *inclusief*. Er is namelijk geen sprake van het meedoen aan debat, beleid en besluitvorming. Het nemen van besluiten vinden niet plaats na een eerlijk en op gesprek met alle belanghebbenden (er vindt geen gesprek plaats), dus er is geen sprake van een versterking van het aspect *deliberatie*. Burgers kunnen wanneer ze op de publieke tribune zitten niet meebeslissen en besluiten worden niet per se dichter bij degenen die daar zitten, genomen, dus er is ook geen sprake van invloed op het aspect *zeggenschap*. In principe zijn de vergaderingen voor iedereen te volgen en vergt het geen extra vaardigheden van burgers (soms komen wel vaktermen voor). Daarnaast is bij een democratische gemeenschap *transparantie* van belang. Door het plaatsnemen op de tribune worden mensen wel meer vertrouwd met de werking van het democratisch proces en kan dat de democratiecompetenties van burgers verhogen. (Zeker wanneer het bezoek aan de raad wordt gecombineerd met een toelichting op het werk van de gemeenteraad, zoals de gebeurt in het programma "Gast van de raad". Om die reden is er sprake van een positieve invloed op het aspect *democratische vaardigheden*).

Interviews met burgers/Werkbezoeken

Dit instrument kan een versterkende invloed op het aspect *inclusie* hebben, wanneer de raad interviews houdt met groepen burgers die normaal niet gehoord worden. De gesprekken zijn vaak laagdrempelig van aard. Het voeren van een gesprek en beantwoorden van vragen van raadsleden, vraagt niet om een bepaalde toerusting van de deelnemers. We versterken de democratische gemeenschap met zulke gesprekken doordat mensen zich meer betrokken voelen, dus het heeft een positieve invloed op het aspect *democratische vaardigheden*. Dit instrument heeft geen invloed op het aspect *deliberatie*. De

interviews zijn bedoeld om informatie op te halen en interesse te tonen. Aan de hand van de interviews worden geen besluiten genomen. Het aspect *transparantie* wordt ook niet beïnvloed bij inzet van dit instrument. Gesprekken zijn niet in het openbaar. Daardoor is niet duidelijk wat er met de opgehaalde informatie wordt gedaan. Dit instrument heeft ook geen invloed op het aspect *zeggenschap*, aangezien het gesprekken zijn waaraan de burger verder geen verwachtingen moet binden (om bijvoorbeeld mee te mogen beslissen).

Thema-avonden

Het organiseren van thema-avonden heeft slechts een positieve invloed op het aspect *transparantie*. Het instrument heeft geen invloed op de andere vier aspecten van de democratische bril. Thema-avonden worden in de traditionele namelijk alleen maar georganiseerd om de raadsleden te informeren. Thema-avonden zijn dan voor iedereen toegankelijk, maar er is niet direct sprake van het meedoen aan debat, beleid en besluitvorming. Dat iedereen mee kan doen, maakt het instrument niet meteen *inclusief*. Thema-avonden zijn voor iedereen te volgen en het vergt geen extra vaardigheden van burgers, maar het versterkt de toerusting en democratische competenties van burgers niet. Daarom is er geen sprake van invloed op het aspect *democratische vaardigheden*. Er is geen sprake van het nemen van besluiten na een eerlijk en open gesprek met alle belanghebbenden (er worden geen besluiten genomen), dus er is geen sprake van een versterking van het aspect *deliberatie*. Burgers kunnen niet meebeslissen en besluiten worden niet per se dichter bij de aanwezigen genomen, dus er is ook geen sprake van invloed op het aspect *zeggenschap*.

Thema-avonden kunnen door experimenten met andere werkvormen wel benut worden voor het versterken van onder andere inclusiviteit en democratische vaardigheden. De manier waarop de thema-avonden worden ingezet, bepaalt de invloed op deze aspecten.

Digitaal burgerpanel/Opinionwijzer (Enquête)

Door dit instrument in te zetten kan de gemeenteraad de *inclusie* versterken. Iedereen kan namelijk meedoen en het is een laagdrempelig initiatief, waarmee een grote groep burgers bereikt kan worden. Wel is het daarbij van belang dat het panel zo representatief mogelijk wordt gemaakt. Dit kan door bij het panel voldoende mensen mee te nemen en daarbij ook te kijken naar de samenstelling van de groep (leeftijd, uit verschillende gebieden binnen de gemeente, inkomensniveau, etc.). Bij de enquête moet er ook voor gezorgd worden dat er sprake is van een grote groep respondenten en dat er spreiding is bij de samenstelling van de groep. Het aspect *democratische vaardigheden* wordt ook positief beïnvloed. De toerusting van de deelnemers is op orde. Het vraagt namelijk niet veel van de respondenten, wanneer het een zorgvuldig opgestelde vragenlijst die toegankelijk is geschreven. Wanneer de mening van burgers wordt meegenomen in het besluitvormingsproces, wordt de democratische gemeenschap versterkt. Er is geen sprake van invloed op het aspect *deliberatie*, want van het nemen van besluiten vindt niet plaats na een eerlijk en open gesprek met alle belanghebbenden. Het instrument heeft ook geen invloed op het aspect *transparantie*, aangezien onduidelijk is wat er met de resultaten gebeurt (wat wel en wat niet meegenomen wordt bij het besluit). Burgers mogen hun mening kwijt, maar daar blijft het bij. Ze mogen niet meebeslissen dus op het aspect *zeggenschap* heeft dit instrument geen invloed. Wanneer besluiten dicht bij de uitkomst van het panel/ de opinionwijzer ligt, kan er wel gesproken worden van een positieve invloed op dit aspect.

Discussieavond

Dit instrument heeft een positieve invloed op het aspect *inclusie*. Alle burgers kunnen namelijk meedoen aan debat, beleid en besluitvorming. Het initiatief is laagdrempelig, aangezien burgers die op die avond willen luisteren, plaats kunnen nemen op de publieke tribune en burgers die mee willen debatteren en hiervoor de vaardigheden hebben, mee kunnen doen. Het instrument heeft geen invloed

op de aspecten *democratische vaardigheden*, *deliberatie* (er worden geen besluiten genomen tijdens zo'n avond) en *zeggenschap* (burgers worden niet meegenomen bij het nemen van besluiten). Op het aspect *transparantie* heeft het instrument een positief invloed, omdat het proces duidelijk is en het duidelijk is wie, wanneer, waar en hoe spreekt. Er zit echter wel een rood kantje (van geen invloed) aan. Het is namelijk niet zichtbaar en duidelijk wat met de resultaten van de discussies wordt gedaan.

Denktank inwoners en raad / Vergaderen op locatie

Het aspect *inclusie* wordt bij dit instrument versterkt. Iedereen kan namelijk meedoen en het is een laagdrempelig instrument. Er is geen sprake van een vaste agenda en het vindt plaats op een leuke locatie waar iedereen op een informele wijze met elkaar communiceren. Er kunnen bijzondere groepen bij worden betrokken door ze uit te nodigen. De aspecten *democratische vaardigheden*, *deliberatie* en *zeggenschap* worden net als bij een Discussieavond niet beïnvloed, aangezien de bijeenkomsten een ander doel dan burgers betrekken bij besluiten, hebben. Namelijk het verbeteren van interactie en relatie tussen raadsleden en inwoners en elkaar inspireren. Wel is er sprake van een positief effect op het aspect *transparantie*, omdat raadsleden inwoners informeren tijdens de bijeenkomsten.

Motiemarkt

Dit instrument heeft een positieve invloed op de aspecten *inclusie* en *democratische vaardigheden*, omdat iedere burger wanneer hij of zij een idee heeft dit kan 'verkopen' aan een kraampje en het instrument laagdrempelig is. Op het aspect *deliberatie* heeft het instrument geen invloed, de raadsleden beslissen of ze een idee kopen. Het proces en de manier waarop besluiten worden genomen, is duidelijk voor de deelnemers. Ook vind het op een markt in het openbaar plaats, dus zichtbaar voor iedereen. Om die redenen versterkt dit instrument de *transparantie*. Na 'verkoop' mag de initiatiefnemer samen met het raadslid een motie opstellen, maar de raad beslist over de motie. Om die reden is er geen sprake van invloed op het aspect *zeggenschap*.

Inloopspreekuur Raad / Raadswinkel

Zie instrument Contact met fracties. Dit instrument kan de fracties helpen meer en intensiever contacten te onderhouden.

Buitenraad

Dit instrument heeft een positieve invloed op de aspecten *inclusie*, *democratische vaardigheden*, *deliberatie* en *transparantie*. Iedereen mag en kan (laagdrempelig) een thema opsturen, dus het heeft een positieve invloed op het aspect *inclusie*. Burgers hebben geen bepaalde toerusting nodig om een thema aan te dragen en daarnaast versterken we de democratische gemeenschap hiermee. Er is sprake van dialoog en aan de hand daarvan worden besluiten genomen, dus het versterkt het aspect *deliberatie*. Het is voor iedereen duidelijk hoe het proces in elkaar steekt en hoe besluiten worden genomen, dus het aspect *transparantie* wordt ook positief beïnvloed. De fractievoorzitters selecteren de thema's, er is dus geen sprake van invloed op het aspect *zeggenschap*.

Jongerenraad

Inclusie wordt versterkt door dit instrument, er wordt namelijk een bijzondere groep bereikt: jongeren. Zij kunnen meedoen aan debat, beleid en besluitvorming. Het instrument heeft ook een positieve invloed op het aspect *democratische vaardigheden*. De democratische gemeenschap wordt namelijk versterkt door het toevoegen van een groep die ook iets te zeggen moet kunnen hebben. Ook de democratische competenties van die jongeren worden versterkt. Er is sprake van een positief effect op het aspect *deliberatie*, aangezien in een jongerenraad vaak sprake is van dialoog tussen de jongeren, waaruit adviezen voor de raad volgt. Het aspect *transparantie* wordt ook versterkt, aangezien het

proces duidelijk is en de wijze waarop besluiten worden genomen duidelijk is. Wanneer besluiten dicht bij wat de jongerenraad adviseert, liggen, zal er ook sprake zijn van een positief effect op het aspect *zeggenschap*. Daarnaast kan aan de jongerenraad een eigen budget worden toegekend, waar de jongerenraad zelf over kan beslissen. Dit heeft ook een positief effect op dit aspect.

Referendum

Bij het inzetten van dit instrument is er sprake van een positieve invloed op het aspect *inclusie*. Alle burgers worden betrokken bij beleid en besluitvorming. Het versterkt de democratische gemeenschap en de democratische competenties van burgers, dus heeft het instrument een positieve invloed op het aspect *democratische vaardigheden*. Van *deliberatie* is geen sprake, omdat er geen sprake is van dialoog tussen de deelnemers. Het aspect *transparantie* wordt wel versterkt, aangezien het proces duidelijk is en de burger kan volgen wat er met de uitslag gebeurt. Aangezien de uitslag van het raadplegend referendum (op initiatief van gemeenteraad) niet bindend is, is er geen sprake van invloed op het aspect *zeggenschap*.

Right to Challenge

Dit instrument heeft geen invloed op de aspecten *inclusie* en *democratische vaardigheden*, aangezien niet iedereen mee kan doen aan debat, beleid en besluitvorming. Zoals al benoemd bij de beschrijving van dit instrument, moeten initiatiefnemers beschikken over een rechtsvorm. Er staan voorwaarden vast voor het Right to Challenge (kosten nieuwe uitvoering lager dan huidige kosten en beschikking over een rechtsvorm). Er moet sprake zijn van draagvlak in de samenleving. Het heeft waarschijnlijk een positieve invloed op het aspect *deliberatie* aangezien er tussen belanghebbenden (gemeente en groep burger die uitdaagt) sprake zal zijn van open gesprekken waaruit beslissingen voortvloeien (om te kijken naar verschil tussen huidige en nieuwe uitvoering). Op het aspect *transparantie* zal het geen invloed hebben. Wel is het belangrijk dat de groep burgers transparant handelen richting de gemeente. Het instrument heeft op het aspect *zeggenschap* een sterke invloed, aangezien de groep burgers zelf hun besluitvorming regelen (indien het aan de gestelde voorwaarden voldoet).

Burgerbegroting

Op het aspect *inclusie* heeft de burgerbegroting een positieve invloed. Iedereen kan namelijk meedoen. Het aspect *democratische vaardigheden* wordt positief beïnvloed: het instrument is namelijk een directe vorm van democratie en het versterkt dus de democratische gemeenschap en de democratische competenties van de burgers. Burgers denken mee en onderhandelen over de begroting, er is vaak sprake van dialoog, dus het heeft een positieve invloed op het aspect *deliberatie*. *Transparantie* wordt ook versterkt, aangezien burgers op de hoogte zijn van waar het geld naartoe gaat. Bij dit instrument draait het om het aspect *zeggenschap*, dit wordt namelijk positief beïnvloed.

G-1000

Dit instrument beïnvloedt het aspect *inclusie* positief, er is namelijk sprake van een loting. Een loting kan positiever uitpakken dan vertegenwoordiging, aangezien verschillende mensen (en dus ook uit bijzondere groepen) ingeloot kunnen worden. In Amsterdam is wel gebleken dat het lastig was om jongeren en laagopgeleiden te betrekken (Michels & Binnema, 2016). De heer van 't Westeinde geeft aan dat het wel zorgelijk is of de G1000 niet weer dezelfde mensen trekt als die altijd betrokken zijn bij de gemeentepolitiek. Er moet dus wel gewaarborgd worden dat niet alleen de "usual suspects" hun plaats accepteren. De *Democratische vaardigheden* van de deelnemers worden positief beïnvloed. Tijdens het gehele proces is er constant sprake van dialoog tussen de deelnemers. Het instrument heeft dus een positief effect op het aspect *deliberatie*. *Transparantie* is ook een aspect waarop dit instrument een positief effect heeft. Het proces is en de manier waarop besluiten worden genomen is namelijk

voor alle deelnemers duidelijk. Het aspect *zeggenschap* wordt positief beïnvloed, omdat burgers zelf met een lijst van twintig concrete voorstellen komen, waarmee zij zelf met tien ervan aan de slag gaan. Dit is zo gedaan om er voor te zorgen dat iedereen zich verantwoordelijk voelt voor het resultaat. Volgens Michels & Binnema (2016) worden bij de meest directe variant de voorstellen uit een burgertop door de gemeenteraad op de agenda gezet en onderdeel van politieke besluitvorming, wat het geval zal met deze twintig concrete voorstellen.

Drietrapsraket

Dit instrument beïnvloedt het aspect *inclusie* positief, omdat iedere burger mee kan doen. Het is aan de raad om bijzondere groepen te bereiken, om op die manier de inclusie nog positiever te beïnvloeden. De democratische competenties van de burgers en de democratische gemeenschap worden versterkt, dus het aspect *democratische vaardigheden* wordt positief beïnvloed. Het instrument heeft ook een positief effect op het aspect *deliberatie*. Er is continue sprake van open gesprekken tussen bewoners, waarbij steeds gekeken wordt wat belangrijke thema's zijn. Op het gebied van die thema's worden initiatieven ingediend. Op het aspect *transparantie* heeft dit initiatief ook een positieve invloed, aangezien het proces en hoe besluiten worden genomen, duidelijk is. Op het aspect *zeggenschap* heeft dit instrument een duidelijk positief effect, aangezien de burgers ook bij het beslissingsproces betrokken zijn tijdens de laatste stap, een besluitvormingsavond.

Z-Battle

Dit instrument beïnvloedt het aspect *inclusie* positief, aangezien iedere burger mee kan doen aan deze Battle. Het is aan de raad om ook te proberen bijzondere groepen te bereiken, om op die manier de inclusie nog positiever te beïnvloeden. De democratische competenties van de burgers en de democratische gemeenschap worden versterkt, dus het aspect *democratische vaardigheden* wordt positief beïnvloed. Het instrument heeft ook een positief effect op het aspect *deliberatie*. Er vindt een eerlijke Battle plaats, waarbij een gemixte jury van inwoners, college- en raadsleden en ambtenaren de ideeën beoordelen. Hieruit komt een top 3 tot stand, waarna samen met de inwoners nog een dialoog gevoerd om de plannen te verbeteren, waarbij weer alle deelnemers betrokken worden (winnaars en verliezers). Op het aspect *transparantie* heeft dit initiatief ook een positieve invloed, aangezien het proces en hoe besluiten worden genomen, duidelijk is. Op het aspect *zeggenschap* heeft dit instrument een duidelijk positief effect, aangezien de burgers ook bij het beslissingsproces betrokken worden.

E-participatie

Het aspect *inclusie* wordt versterkt door dit instrument, iedereen kan meedoen aan debat, beleid en besluitvorming. Het is erg laagdrempelig en vraagt niet om bepaalde democratische vaardigheden van de burger. Het heeft een positieve invloed op het aspect *democratische vaardigheden*, omdat de democratische gemeenschap versterkt wordt. Er is geen sprake van invloed op het aspect *deliberatie*, aangezien niet duidelijk is of iedereen op een eerlijke manier wordt meegenomen en aangezien het lastig is om (bijvoorbeeld op sociale media) te komen tot een goed gesprek, waarin iedereen meer begrip krijgt voor de verschillende perspectieven. Het is onduidelijk hoe besluiten worden genomen op basis van de ontvangen reacties. Toch kan er gesproken worden van een positieve invloed op het aspect *transparantie*, aangezien de gemeenteraad online informatie verstrekt en om de mening van burgers vraagt. Wanneer de gemeenteraad E-participatie inzet, heeft dit geen invloed op het aspect *zeggenschap*. Burgers mogen namelijk niet meebeslissen en niet alle reacties die voortvloeien uit bijvoorbeeld sociale media, kunnen meegenomen worden bij de besluitvorming. Daarnaast moet de gemeenteraad zorgen voor een gedragen besluit en hier komt de gemeenteraad niet achter door een aantal reacties te volgen.

5.2 In matrixvorm: hoe scoren de genoemde instrumenten op de vijf aspecten van de democratische bril?

In de vorige paragraaf zijn alle genoemde instrumenten beoordeeld aan de hand van vijf aspecten van de democratische bril. Op basis van die beoordelingen wordt hieronder in matrixvorm duidelijk weergegeven of het te in te zetten instrument een positieve invloed of geen invloed heeft op de verschillende aspecten van de democratische bril.

Index	
	Als we dit instrument inzetten dan heeft dit een <u>positieve invloed</u> op dit aspect van de democratische bril
	Als we dit instrument inzetten dan heeft dit <u>geen invloed</u> op dit aspect van de democratische bril

Instrumenten	Inclusie	Democratische vaardigheden	Deliberatie	Transparantie	Zeggenschap
Indienen burgerinitiatief					
Spreekrecht in de vergadering					
Brief aan de raad					
Contact met fracties					
De publieke tribune					
Interviews met burgers / Werkbezoeken					
Thema-avonden					
Digitaal burgerpanel / Opiniewijzer (Enquête)					
Discussieavond					
Denktank inwoners en raad / Vergaderen op locatie					
Motiemarkt					
Inloopspreekuur Raad / Raadswinkel					
Buitenraad					
Jongerenraad					
Referendum					
Right to Challenge					

Burgerbegroting					
G-1000					
Drietrapsraket					
Z-Battle					
E-participatie (sociale media, blogs, apps, digitaal debat)					

Leeswijzer van het schema aan de hand van een voorbeeld

Wanneer de gemeenteraad aan de burger meer zeggenschap wil toekennen en het aspect zeggenschap wil versterken, hoeft de raad niet te kijken naar de eerste paar instrumenten. Aangezien de kleur rood ervoor staat dat het inzetten van dat instrument geen invloed zal hebben op dat aspect van de democratische bril.

6 Conclusies en aanbevelingen

Er is een groot aantal instrumenten dat je als gemeente kan inzetten om mensen beter te laten meedoen.

Het is belangrijk om te investeren in de democratische vaardigheden van mensen, omdat je daardoor meer burgers krijgt die begrijpen wat er in de politiek gebeurt en hier actief aan kunnen bijdragen. Bijvoorbeeld door burgers te trainen in wat politiek is (cursus Politiek Actief), maar ook door ze te helpen om passende brieven te schrijven en te spreken voor een groep mensen. Het oefenen om deze vaardigheden te ontwikkelen, begint al op de middelbare school. Echter beheersen niet alle burgers deze vaardigheden, dus daar zal trainingen in gegeven kunnen worden.

Kijkend naar de huidige instrumenten die de raad inzet, is er niets beschikbaar dat direct de zeggenschap (beslisruimte) van burgers vergroot. De gemeenteraad kan daar over nadenken. Wil je daadwerkelijk zeggenschap overdragen aan de burgers? In de laatste paragraaf kan men in een oogwenk zien welke instrumenten de gemeente Goirle voor dit doel kan inzetten: een Jongerenraad, Right to Challenge, G-1000, Drietrapsraket en Z-Battle (in het geval van Goirle, een Goirlese Battle).

Ook als het gaat om inclusie zijn er nu weinig instrumenten beschikbaar. Hoe bereikt de raad burgers buiten hun eigen kringetje? Er zijn heel veel instrumenten die de raad daarbij kunnen helpen.

Bij deliberatie gaat het erom dat de argumenten goed met elkaar worden afgewogen. De bedoeling is dat alle deelnemers uiteindelijk meer begrip voor besluiten krijgen. Daarvoor moet je mét mensen praten en niet over hen. De huidige instrumenten geven de raad van Goirle hier weinig ruimte voor. Het zou goed zijn om hiervoor andere instrumenten te proberen.

Het is voor de raad belangrijk om vooraf helder te krijgen wat men op een bepaald dossier wil bereiken. Welke aspecten van de democratische bril wil men versterken. Op basis daarvan kan men dan instrumenten kiezen. Dit zou plaats kunnen vinden bij het opstellen van een strategische planning voor de gemeenteraad. In de agendacommissie zou permanent het gesprek moeten plaatsvinden of op de goede wijze contact wordt gehouden. Het is belangrijk om te variëren en experimenteren omdat je op deze wijze zoveel mogelijk verschillende mensen kunt betrekken.

Geconcludeerd is: ‘de gereedschapskist’ is er! Door te variëren, combineren en experimenteren kan de gemeente Goirle op verschillende manieren de mensen betrekken bij de gemeentepolitiek. Uit de kist is er voor het versterken van ieder aspect van de democratische bril, meerdere gereedschappen in te zetten. Het is aan de raad om eens goed naar de mogelijkheden en/of mix van mogelijkheden te kijken.

Literatuurlijst

CBS. (2017). *Bevolking; geslacht, leeftijd, burgerlijke staat en regio, 1 januari*. Geraadpleegd van cbs.nl:

<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=03759NED&D1=0&D2=129&D3=1-128,130-797&D4=1&VW=T>

Decentrale regelgeving overheid. (2009). *Verordening burgerinitiatief 2009 Goirle*. Geraadpleegd van www.decentrale.regelgeving.overheid.nl:

http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/XHTMLoutput/Historie/Goirle/72063/72063_1.html

Decentrale regelgeving overheid. (2014-a). *Verordening raadscommissie 2014*. Geraadpleegd van www.decentrale.regelgeving.overheid.nl:

http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/historie/Goirle/326186/CVDR326186_1.html

Decentrale regelgeving overheid. (2014-b). *Reglement van orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van de raad van Goirle 2014*. Geraadpleegd van www.decentrale.regelgeving.overheid.nl:

http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Goirle/CVDR326181/CVDR326181_2.html

Democratic Challenge. (2016-a). *Van challenge naar change – experimenteren in de lokale democratie*. Geraadpleegd van: www.democraticchallenge.nl: <http://democraticchallenge.nl/wp-content/uploads/2016/10/Waaier-FLD2016.pdf>

Democratic Challenge. (2016-b). *De Democratic Challenge, één jaar onderweg*. Geraadpleegd van www.democraticchallenge.nl: http://democraticchallenge.nl/wp-content/uploads/2016/05/Krant_DC_31-05_metkrantenkleur.pdf

Gemeente Goirle. (z.j.). *Ambtelijke organisatie*. Geraadpleegd op 23 mei 2017, van www.goirle.nl: <https://www.goirle.nl/ambtelijkeorganisatie.html>

Gemeente Goirle. (z.j.). *Burgerinitiatief*. Geraadpleegd op 30 mei 2017, van www.goirle.nl: <https://www.goirle.nl/bestuur/gemeenteraad/burgerinitiatief.html>

Michels, A., & Binnema, H. (2016). *Hoe divers, invloedrijk en deliberatief is een G1000?* Amsterdam, Nederland: Boom Lemma uitgevers.

Participatiewijzer. (z.j.). Participatiewijzer. Geraadpleegd op 1 augustus 2017, van www.participatiewijzer.nl

ProDemos. (z.j.-a). *De organisatie*. Geraadpleegd op 23 mei 2017, van www.prodemos.nl:
<https://www.prodemos.nl/leer/informatie-over-politiek/de-gemeente/de-organisatie/>

ProDemos. (z.j.-b). *Jongerenraad versus jongerengemeenteraad*. Geraadpleegd op 10 juli 2017, van www.prodemos.nl: <https://www.prodemos.nl/voor-gemeenten/jongerenparticipatie/jongerengemeenteraad/jongerenraad-versus-jongerengemeenteraad>

Smits, A. (2017). *Werkvormen vernieuwing lokale democratie*. Gemeente Sint-Michielsgestel. Geraadpleegd van www.griffiers.nl:
https://www.griffiers.nl/files/griffiers_nl/Werkvormen_Vernieuwing_Lokale_Democratie_Anja-Smits_januari-2017.pdf

Van Helvoort, K. (2017). *Procesbeschrijving Right to Challenge*. Sint-Michielsgestel, Nederland: Sint-Michielsgestel

VNG. (2012). *De transparante gemeente*. Geraadpleegd van www.vng.nl:
https://vng.nl/files/vng/201211010_vng_transparante_gemeente.pdf

VNG. (2016). *Lokale democratie: actie op maat*. Geraadpleegd van www.vng.nl:
https://vng.nl/files/vng/brieven/2016/attachments/lokale-democratie_20161102.pdf